

NEROVNÉ POSTAVENÍ OSOB SAMOSTATNĚ VÝDĚLEČNĚ ČINNÝCH PŘI VOLBĚ VÝŠE RODIČOVSKÉHO PŘÍSPĚVKU, SROVNÁNÍ S RAKOUSKOU A NĚMECKOU PRÁVNÍ ÚPRAVOU¹

Gabriela Halířová

Právnická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci,
Česká republika

Abstract in original language

Příspěvek pojednává o postavení osob samostatně výdělečně činných při poskytování rodičovského příspěvku, jedné ze stěžejních sociálních a rodinných dávek systému sociálního zabezpečení. Rodičovský příspěvek je netestovanou a obligatorní rodinnou dávkou, na jejíž výši má však vliv účast rodiče na nemocenském pojištění a výše pobírané peněžité pomoci v mateřství. Článek má poukázat na to, že při stanovení těchto podmínek jsou osoby samostatně výdělečně činné podstatně znevýhodněny oproti ostatním oprávněným osobám, které jsou zaměstnány a mohou si zvolit výši měsíčního rodičovského příspěvku podle své potřeby. Nárok na rodičovský příspěvek a jeho výše je u osob samostatně výdělečně činných srovnán s rakouskou a německou právní úpravou.

Key words in original language

Diskriminace, osoby samostatně výdělečně činné, rodičovský příspěvek, peněžitá pomoc v mateřství, nárok na dávku, volba výše dávky.

Abstract

This paper deals with the position of self-employed persons, when providing family benefit, one of the key social and family benefits of social security system. Family benefit is untested and obligatory benefit. Participation of parental in sickness insurance and the amount of income (the amount of maternity benefits) affects the right to family benefit. The paper points out the significant disadvantage of self-employed persons in determining these conditions compared with other persons (employees). These persons cannot choose the monthly family benefit in accordance with their needs. The right to family benefit and his amount for the self-employed is compared to Austrian and German legal regulation.

Key words

¹ Tento článek byl publikován za finanční podpory GA ČR v rámci řešení grantového projektu „Sladění pracovních a rodinných rolí zaměstnanců pečujících o děti v České republice: srovnání s vybranými zahraničními právními úpravami“ č. P408/11/1349.

Discrimination, Self-employed persons, Family benefit, Maternity benefit, Right to a benefit, Choice of the amount of benefit.

1. Úvod

Osoby samostatně výdělečně činné (dále jen „OSVČ“) jsou vedle zaměstnanců vykonávajících závislou práci a příslušníků účastných služebního poměru (dále „příslušníci“)² pro společnost velmi významnou skupinou výdělečně činných osob. Jedná se o různorodou skupinu osob, která podniká vlastním jménem, na vlastní odpovědnost a za účelem dosažení zisku a je možno ji rozlišit na několik kategorií podle charakteru podnikatelské činnosti a právních předpisů, jež upravují podmínky a vznik oprávnění k jejímu výkonu.

Jedná se o živnostníky, osoby vykonávající svobodná povolání (umělci, advokáti, privátní lékaři, notáři, auditoři, profesionální sportovci), o zemědělské podnikatele, společníky veřejné obchodní společnosti apod.³ Jejich přínos pro společnost tkví nejen v poskytování nezbytných služeb vůči veřejnosti a uspokojování životních, sociálních a kulturních potřeb jednotlivců, nýbrž i v hledisku ekonomickém. OSVČ představují v tržní ekonomice skupinu, jež má významný podíl na ekonomické činnosti a je podstatným přispěvatelem do státního rozpočtu formou daní z příjmu a pojistného na sociální pojištění.

Z hlediska práva sociálního zabezpečení, a to především podmínek účasti na důchodovém a nemocenském pojištění, nároku na dávky nemocenského pojištění a odvodu pojistného na sociální a zdravotní pojištění, má OSVČ oproti právě zaměstnancům a příslušníkům velmi specifické postavení, jež odpovídá charakteru jejich výdělečné činnosti a určité „volnosti“ při podnikání. Proto tyto zvláštní podmínky není možno vnímat jako nerovnost či přímo diskriminaci. Nepřímo však dopadají i do jiných oblastí práva sociálního zabezpečení, kde ekonomická aktivita, výše zisku či příjmu, a pojistná povinnost roli hrát nemají a dokonce nemohou. Jedná se druhý pilíř sociálního zabezpečení, státní sociální podporu, a její rodinnou dávku, rodičovský příspěvek.

Pro osvětlení zkoumané otázky a úvodu do problematiky postavení OSVČ je tedy nejprve nutné, abychom se blíže podívali na podmínky nároku a účel rodičovského příspěvku.

2. Rodičovský příspěvek, podmínky nároku a volba jeho výše

² Vojáci z povolání, příslušníci Policie ČR, Hasičského záchranného sboru ČR, Vězeňské služby ČR, Generální inspekce bezpečnostních sborů, Celní správa ČR, Bezpečnostní informační služby, Úřadu pro zahraniční styky a informace.

³ Blíže pojem OSVČ viz ust. § 9 odst. 3 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů; ust. § 5 písm. b) zákona č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění, ve znění pozdějších předpisů; ust. § 7 odst. 1 a 2 zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů.

Rodičovský příspěvek je stěžejní sociální dávkou, kterou v rámci své rodinné a sociální politiky poskytuje stát ze státních prostředků rodinám s dětmi. Jedná se o dávku obligatorní a netestovanou, tedy dávku, u níž se pro vznik nároku nezjišťuje příjem rodiny (společně posuzovaných osob).⁴ Rodičovský příspěvek je dávkou označovanou v rámci druhého pilíře sociálního zabezpečení – státního zaopatření, jako dávka pravá „*par excellence*“,⁵ což znamená, že jde o zaopatřovací dávku poskytovanou ze zákona po splnění stanovených podmínek a příjem, event. majetek rodiny, nemůže mít na vznik nároku žádný vliv. Druhý typ dávek (testované dávky) se nazývá jako nepravé, neboť se u nich pro vznik nároku zjišťování příjmu společně posuzovaných osob provádí.⁶

Mezi základní principy, na nichž stojí systém státní sociální podpory, patří vyjma sociální solidarity jako neopominutelného principu, jež je určující pro celé sociální zabezpečení, rovněž princip sociální potřeby⁷ značící poskytování sociálních dávek oprávněným osobám zcela nezávisle na předchozí finanční účasti na systému. Výdělečná činnost v době vzniku nároku na dávku státní sociální podpory nebo v období před jejím vznikem nehraje žádnou roli.

Základním a přetrvávajícím účelem rodičovského příspěvku je podpora rodin pečujících o malé děti a zlepšení jejich finančních podmínek. Jeho primárním určením bylo původně alespoň částečně pokrýt náklady rodiče, který zůstane v domácnosti, aby mohl osobně pečovat o dítě, a nepracuje. Rodič totiž nemohl mít příjem z výdělečné činnosti, resp. mohl mít maximální úvazek do dvou hodin denně. Tato funkce však postupně ztrácela na významu, jak se měnily podmínky nároku – od umožnění pracovní činnosti s vyšším limitem výdělku (1,5násobek životního minima rodiče) přes po absolutní zrušení tohoto omezení, pokud rodič zabezpečil péči o dítě jinou zletilou osobou, nežlo-li o umístění dítěte v předškolním zařízení nad stanovený rozsah, až po postupné korigování i tohoto pravidla, jde-li o dítě starší dvou roků.⁸

To tedy znamená, že se v současnosti ustupuje od důrazu na osobní péči rodiče o dítě, tj. péči neustálou, trvalou a permanentní, ale

⁴ Stejně jako např. dávky pěstounské péče (příspěvek při převzetí dítěte do pěstounské péče, odměna pěstouna, příspěvek na úhradu potřeb dítěte v pěstounské péči), na rozdíl od dávek testovaných, tedy takových, u kterých se zjišťuje příjem rodiny (přídavek na dítě, příspěvek na bydlení, porodné).

⁵ Blíže Tröster, P. a kol.: Právo sociálního zabezpečení. 5. přepracované a aktualizované vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 18, ISBN: 978-80-7400-322-6.

⁶ Příjem rodiny se u jednotlivých dávek porovnává s příslušným násobkem životního minima rodiny.

⁷ Princip sociální potřeby je postaven proti principu zásluhovosti, který je příznačný pro systém sociálního pojištění – nárok na dávku je vázán na účast na pojištění, resp. potřebnou dobu pojištění (důchodové pojištění) a placení pojistného, výše dávky je závislá na výši předchozího výdělku, event. i celkové době předchozího pojištění (rovněž u důchodového pojištění).

⁸ Podr. Halířová, G.: Nový rodičovský příspěvek a jeho problematické aspekty. Právní rozhledy 2008, č. 11, s. 393-397, ISSN: 1210-6410.

Halířová, G.: Je nová podoba rodičovského příspěvku pro rodiče výhodnější? Právo a rodina 2012, č. 12, s. 14-17, ISSN: 1212-866X.

jedná se o péči o dítě, která má zajistit jeho zdravý psychický a fyzický vývoj a kontakt s dítětem. Záměrem současné státní rodinné politiky je spíše faktická finanční podpora rodičů a umožnění rodiči svobodně si zvolit formu péče o dítě podle aktuální potřeby své a dítěte, zejména v případě, když chce současně vykonávat výdělečnou činnost.

Nárok na rodičovský příspěvek má podle ust. § 30 odst. 1 zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů (dále „zákon o státní sociální podpoře“) rodič, který po celý kalendářní měsíc osobně celodenně a řádně pečuje o dítě, které je nejmladší v rodině, a to nejdéle do 4 let věku tohoto dítěte a nejdéle do doby, kdy mu bude z důvodu péče o totéž dítě celkově vyplacena částka 220.000 Kč.

Podstatnými aspekty a prvky rodičovského příspěvku tak jsou pojem rodič a řádná, celodenní a osobní péče, *projev vůle rodiče směřující k výši rodičovského příspěvku*, maximální celková částka vyplaceného příspěvku, nejvyšší věk dítěte a umístění dítěte do zařízení specializujícího se na péči o děti.

Pro potřeby našeho příspěvku a jeho tématu je tak podstatná možnost volby rodiče směřující k měsíční výši dávky. Rodičovský příspěvek je s účinností od 1. ledna 2012 možné čerpat v různých měsíčních částkách dle volby rodiče, přičemž je stanovena maximální výše 11.500 Kč, i minimální ve výši 3.800 Kč pro určité skupiny oprávněných osob. Volba výše je přitom vázána na skutečnost, zda některý z rodičů splňuje podmínky nároku na peněžitou pomoc v mateřství nebo nemocenské v souvislosti s porodem či převzetím dítěte do péče⁹ podle zákona č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů (dále „zákon o nemocenském pojištění“). Rovněž maximální výše měsíční částky, kterou si může oprávněná osoba zvolit, závisí na výši fakticky poskytované peněžité pomoci v mateřství (nemocenského), resp. výši denního vyměřovacího základu¹⁰.

Z uvedených podmínek jednoznačně vyplývá návaznost volby výše měsíčního čerpání rodičovského příspěvku a celkové doby jeho poskytování až do celkem 220.000 Kč na pojistný systém, konkrétně účast na nemocenském pojištění a následně plnění podmínek nároku na peněžitou pomoc v mateřství. Zde vidíme nepřímou podmíněnost dávky státní sociální podpory, rodičovského příspěvku, určitou formou zásluhovosti. Je proto otázkou, zda je tento způsob právní úpravy zvolen korektně a nepopírá základní princip státního zaopatření (státní sociální podpory), tedy sociální potřebnost, a nepřímou tak dopadá na některé kategorie oprávněných osob, u nichž je volba měsíčního rodičovského příspěvku z výše uvedených důvodů omezena.

⁹ Nemocenské náleží pojištěnce během těchto sociálních událostí jen v případě, že plní podmínky nároku podle ust. § 23 (OSVČ i § 24) zákona o nemocenském pojištění a nemá na základě potvrzení okresní správy sociálního zabezpečení nárok na peněžitou pomoc v mateřství (chybějící čekací doba). Ošetřující lékař ji musí uznat z tohoto důvodu dočasně práce neschopnou počátkem šestého týdne před stanoveným dnem porodu, a to až do konce šestinedělí (ust. § 57 odst. 1 písm. f/ a § 59 odst. 1 písm. h/).

¹⁰ Ust. § 18 - § 21 zákona o nemocenském pojištění.

Pokud ani jeden z rodičů dítěte totiž nesplňuje nárok na peněžitou pomoc v mateřství nebo nemocenské, náleží mu rodičovský příspěvek v pevných částkách ze zákona, a to ve výši 7.600 Kč měsíčně do konce devátého měsíce věku dítěte a poté do 4 let věku dítěte ve výši 3.800 Kč. Pro volbu výše rodičovského příspěvku je tak rozhodující, jaké mají či měli rodiče příjmy z výdělečné činnosti, přesněji řečeno, jaký dosáhli denní vyměřovací základ (dále „DVZ“) pro stanovení peněžitě pomoci v mateřství.

3. OSVČ a volba výše rodičovského příspěvku

Možné varianty výše rodičovského příspěvku jsou podle ust. § 30 odst. 3 až 5 zákona o státní sociální podpoře tyto:

1. Čerpání rodičovského příspěvku do výše 11.500 Kč měsíčně za podmínky:
 - aspoň jeden z rodičů v rodině dosáhl k datu narození nejmladšího dítěte v rodině 70 % 30násobku DVZ (je to fakticky měsíční výše peněžitě pomoci v mateřství, kterou pobíral či mohl pobírat rodič v souvislosti s narozením dítěte) v částce vyšší než 7.600 Kč,
 - zvolená výše rodičovského příspěvku nesmí přesáhnout 70 % 30násobku jeho DVZ,
 - pokud oba rodiče plní podmínku výše příjmu, při stanovení výše dávky se vychází z vyššího vyměřovacího základu.
2. Čerpání výše rodičovského příspěvku do výše 7.600 Kč měsíčně za podmínky:
 - aspoň jeden z rodičů v rodině dosáhl k datu narození nejmladšího dítěte 70 % 30násobku DVZ v částce nepřevyšující 7.600 Kč,
 - vychází se opět z vyššího DVZ rodičů, kteří plní tyto podmínky.
3. Čerpání rodičovského příspěvku ve výši 7.600 Kč měsíčně do konce devátého měsíce věku nejmladšího dítěte a od desátého měsíce věku ve výši 3.800 Kč měsíčně do 4 let věku dítěte za podmínky, že ani jednomu z rodičů nelze stanovit k datu narození nejmladšího dítěte v rodině DVZ podle výše uvedených pravidel.

Jak jsme již uvedli, na OSVČ se vztahují odlišné podmínky účasti na nemocenském pojištění, které ovšem následně negativně dopadají na další oblasti hmotného sociálního zajištění OSVČ v případě vzniku sociální události. Jednou z nich je narození dítěte a péče o narozené dítě. Hovoří-li ust. § 30 zákona o státní sociální podpoře o volbě výše rodičovského příspěvku v návaznosti na výši DVZ u peněžitě pomoci v mateřství (nemocenského), vyžaduje tak vznik nároku na tuto dávku, a priori účast na nemocenském pojištění OSVČ.

Vazba volby způsobu čerpání příspěvku na peněžitou pomoc v mateřství, tedy účast na nemocenském pojištění, je právě u OSVČ komplikována skutečností, že nemocenské pojištění je pro ně zcela dobrovolné (na rozdíl od zaměstnanců a příslušníků). OSVČ mají navíc dle ust. § 24 zákona o nemocenském pojištění v případě nemocenského a ust. § 32 odst. 3 zákona o nemocenském pojištění u peněžitě pomoci v mateřství tvrdší podmínky, než zaměstnanci. Jsou

nuceny plnit kromě obecných podmínek nároku¹¹ týkajících se všech pojištěnců (zaměstnanců)¹² ještě další podmínky, které zejména u peněžité pomoci v mateřství často znemožňují její poskytování.

Je zcela na vůli OSVČ, zda se k pojištění přihlásí, bude platit pojistné z měsíčního základu¹³ a připraví se tak na budoucí nepředvídatelnou sociální událost (porod a péči o dítě, dočasnou pracovní neschopnost). Nepojistí-li se, nebude zajištěna sociální dávkou. Uvedené pravidlo je naprosto legitimní. Z nastavení těchto podmínek však plyne obtížnější, ne-li nemožné, dosažení na výši rodičovského příspěvku dle vlastní volby ve zcela jiných situacích, a to ze zaopatřovacích (zabezpečovacích), nikoliv pojistných, systémů sociálního zabezpečení.

Z uvedeného vyplývá, že OSVČ může mít vysoké zisky, platit vysoké daně z příjmu a být účastna důchodového pojištění, tj. platit pojistné na toto pojištění, ovšem pokud se nepřihlásí k nemocenskému pojištění, je jí volba příspěvku znemožněna. Jestliže se k pojištění přihlásí a hradí pojistné na nemocenské pojištění, záleží pak nejen na výši měsíčního základu, jež si určí, a z něhož odvádí pojistné, ale i na tom, zda plní další podmínky nároku na dávku v souladu s ust. § 32 zákona o nemocenském pojištění (ust. § 23 a § 24 u nemocenského).

Těmi jsou u peněžité pomoci v mateřství existence pojištění (ochranné lhůty), účast na nemocenském pojištění v počtu minimálně 270 kalendářních dní v posledních dvou letech před nástupem na dávku, ale současně i alespoň 180 dní nemocenského pojištění OSVČ v posledním roce před nástupem na peněžitou pomoc v mateřství. V praxi to znamená, že OSVČ, která plánuje narození dítěte, je nucena se přihlásit k účasti na nemocenském pojištění v takovém časovém předstihu (zavčas) a hradit pojistné, aby splnila minimálně 270 dní účasti na pojištění (počítaje v to nejen účast na pojištění OSVČ, avšak i pojištění ze zaměstnání či služebního poměru) ve dvou letech před nástupem a z toho minimálně 180 dní nemocenského pojištění OSVČ.

OSVČ, jež otěhotní v době, kdy pojištěna není, nemá šanci na dávku v mateřství dosáhnout a tím pádem i zvolit si výši rodičovského příspěvku za kalendářní měsíc. Domníváme se, že nic na uvedeném nerovném postavení OSVČ oproti ostatním oprávněným osobám v přístupu k volbě příspěvku nemění skutečnost, že uvedené výše stanovené podmínky bude plnit druhý z rodičů nebo OSVČ bude mít nárok na nemocenské z důvodu narození dítěte.¹⁴

Je tedy evidentní, že OSVČ mají oproti osobám vykonávajícím závislou činnost horší výchozí postavení. Ač stejně jako ony vykonávaly výdělečnou činnost a měly příjmy a stejně jako ony péčí o dítě o své dosavadní příjmy přicházejí, nemohou si zvolit podle svých

¹¹ Ust. § 23 a § 32 odst. 1 a 2 zákona o nemocenském pojištění.

¹² Srov. ust. § 5 písm. a) zákona o nemocenském pojištění.

¹³ Měsíční základ si určí sama, odvede z něj pojistné a ten bude pro ni určující při výpočtu dávky. Je přitom vázána minimální a maximální částkou (podr. ust. § 5b odst. 4 zákona č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů).

¹⁴ Pro vznik nároku na nemocenské je pro OSVČ stanovena rovněž zvláštní podmínka v ust. § 24 zákona o nemocenském pojištění: účast na pojištění jako OSVČ alespoň po dobu tří měsíců předcházejících dni vzniku dočasné pracovní neschopnosti.

aktuálních potřeb, rodinné a ekonomické situace v rodině, přijatelnou měsíční výši rodičovského příspěvku, neplní-li nastavené podmínky. Je-li současný záměr rodičovského příspěvku takový (podle našeho názoru však nepřijatelný), že rodič před porodem výdělečně činný a s vyššími příjmy má nárok také na vyšší měsíční dávku, pokud si ji zvolí, působí poté značně nekoncepčně skutečnost, že je z tohoto záměru vynechána OSVČ.

Můžeme namítat, že je zcela na volbě OSVČ, zda se přihlásí k účasti na nemocenském pojištění a pakliže se nepřihlásí, musí nést následky svého rozhodnutí v tom, že nebude zabezpečena dávkou v mateřství. Jak jsme již uvedli, a tomto právním pravidlu v systému sociálního pojištění, ve kterém se hrazením pojistného pojištěnci dopředu připravují na budoucí sociální událost, není sporu. Rovněž je akceptováno, že jsou pro OSVČ vyžadovány přísnější podmínky pro vznik nároku na dávky nemocenského pojištění – určitá minimální doba účasti na pojištění (čekací doba) před vznikem sociální události. Zamezí se tím spekulativnímu jednání ze strany OSVČ a placení pojistného ve vyšších částkách jen v obdobích před očekávanou událostí.

Nelze ovšem souhlasit s nastavením podmínek takovým způsobem, aby byla sociální rodinná dávka v podobě volby měsíčního poskytování, která je navíc netestovaná a obligatorní, vázána na předchozí finanční aktivitu oprávněné osoby. Schéma rodičovského příspěvku tak jednoznačně přináší nerovnost mezi subjekty v přístupu k volbě jeho měsíční výše.

4. Rodičovský příspěvek v Rakousku a Spolkové republice Německo

Pro srovnání se můžeme podívat, jakým způsobem jsou nastaveny podmínky nároku a výše rodičovského příspěvku (rodinné dávky při péči o dítě) v zemích sousedících s Českou republikou, s nimiž nás pojí právní i historické vazby, a to v Rakousku a Spolkové republice Německo, a zda v jejich právní úpravě nejsou zakotveny rozdílné podmínky či rozdílný přístup pro osoby samostatně výdělečně činné.

V Rakousku je rodinná dávka při péči o děti nazvaná *Kinderbetreuungsgeld* poskytována na základě zákona *Kinderbetreuungsgeldgesetz* (KBGG).¹⁵ Nárok na příspěvek má dle ust. § 2 KBGG rodič dítěte (osvojitel, pěstoun) za předpokladu, že žije s dítětem ve společné domácnosti, celková výše jeho příjmu z výdělečné činnosti podle zákona o daních z příjmů¹⁶ za kalendářní rok nepřesáhla částku 16.200 € a rodič i dítě mají centrum svých životních zájmů v Rakousku.

Rakouská právní úprava rozlišuje pět modelů poskytování příspěvku, podle prvních čtyř variant je dávka vyplácena paušálně bez ohledu na výši příjmu, pátá varianta s ohledem na předchozí výdělek. Dvě nové varianty (čtvrtá a pátá) fungují s účinností od 1. 1. 2010 pro

¹⁵ Zákon o příspěvku při péči o děti ze dne 1. srpna 2001.

¹⁶ Einkommensteuergesetzes 1988 (EStG 1988).

děti narozené po 30. 9. 2009.¹⁷ Podle čtvrtého modelu náleží rodiči rodičovský příspěvek po dobu 12 měsíců ve výši 1.000 € měsíčně (33 € na den), v pátém modelu, jež je závislý na příjmu, po dobu 12 měsíců ve výši 80 % posledního čistého příjmu z výdělečné činnosti, maximálně 2.000 € měsíčně (max. 66 € na den).¹⁸

Nárok na rodičovský příspěvek není podmíněn čerpáním mateřské (otcovské) dovolené a rovněž předchozím výkonem výdělečné činnosti. Rozhodující událostí je narození dítěte. Dávka náleží studentkám, nezávislým poskytovatelkám služeb, osobám samostatně výdělečně činným i matkám a otcům, kteří nejsou účastníky pracovního poměru.¹⁹

Ve Spolkové republice Německo upravuje rodičovský příspěvek nazvaný „Elterngeld“ Gesetz zum Elterngeld und zur Elternurlaub (BEEG).²⁰ Nárok na rodičovský příspěvek má podle ust. § 1 BEEG rodič, který má bydliště nebo obvyklé místo pobytu v Německu, žije v domácnosti s dítětem,²¹ pro které mu přísluší osobní péče, osobně pečuje o toto dítě a vychovává jej a nevykonává žádnou nebo plnou výdělečnou činnost²².

Rodičovský příspěvek se poskytuje do výše 67 % příjmů z výdělečné činnosti před narozením dítěte (počítá se průměrný měsíční čistý příjem za posledních 12 kalendářních měsíců před narozením dítěte), maximálně ve výši 1.800 € měsíčně, pokud oprávněná osoba nemá současně žádný příjem ze zaměstnání (§ 2 BEEG).

Osoby samostatně výdělečně činné mají přirozeně rovněž nárok na rodičovský příspěvek, a to ve výši 67 % z jejich ročního zisku (po odečtení daně), o nějž přicházejí kvůli péči o dítě. Stejně jako u zaměstnanců platí, že rozsah jejich samostatné výdělečné činnosti při pobírání rodičovského příspěvku nemůže přesáhnout 30 hodin týdně; rozhodující je průměr připadající na jeden týden v měsíci.²³

Jak můžeme vyzorovat, obě zahraniční právní úpravy výslovně pamatují na OSVČ při nároku a pobírání rodičovského příspěvku, aniž by pro ně stanovily jiné, speciální podmínky, jež by je v důsledku znevýhodňovaly oproti ostatním oprávněným osobám. Dokonce rakouský KBGG i německý BEEG přímo říkají, že OSVČ

¹⁷ Rodičovský příspěvek při péči o děti narozené do 30. 9. 2009 má tři modely: 800 € měsíčně po dobu 15 měsíců, 624 € měsíčně po dobu 20 měsíců, 435 € měsíčně po dobu 30 měsíců.

¹⁸ Blíže Artner-Severin, D.: Mutterschutz, Karenz und Elternteilzeit. Wien: Verlag Österreich 2010, s. 196-197, ISBN: 978-3-7046-5414-4.

¹⁹ Artner-Severin, D.: tamtéž, s. 195.

²⁰ Bundeselterngeld- und Elternzeitgesetz (zákon o rodičovském příspěvku a rodičovské dovolené) ze dne 5. 2. 2009.

²¹ Dítěti narozenému rodičovskému páru se staví na roveň dítě, které je přijato do opatrování s cílem budoucího osvojení, dítě manžela nebo životního partnera, které přijal žadatel o příspěvek do domácnosti, a vlastní dítě žadatele, který není oprávněným pečovatelem a se kterým žije v domácnosti.

²² Rodič nevykonává plnou výdělečnou činnost, jestliže týdenní pracovní doba nepřesahuje 30 hodin nebo je vykonáváno zaměstnání v souvislosti s výchovou k povolání.

²³ Blíže Rancke F., et al: Mutterschutz / Elterngeld / Elternzeit. Handkommentar. 2. Auflage. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft 2010. s. 458-459, ISBN: 978-3-8329-4728-6.

mají na příspěvek nárok. Naopak český zákon o státní sociální podpoře OSVČ zvláště nezmiňuje, z čehož vyplývá, že nárok na rodičovský příspěvek má rodič plnící podmínky ust. § 30 bez ohledu na svou výdělečnou činnost či její charakter, ovšem při výběru měsíční výše příspěvku je tato kategorie osob diskriminována, jak jsme již podrobně rozebrali výše.

5. Závěr

Osobní rozsah rodičovského příspěvku je nastaven v souladu s principem univerzality tak, že jsou zabezpečeni všichni rodiče dětí do stanoveného věku, s určitou korekcí ve věci výše dávky, která není pro všechny stejná. Tento aspekt ovšem nemá být projevem nerovnosti mezi jednotlivými subjekty, neboť výše dávky zásadně odpovídá době jejího celkového čerpání, které si rodič zvolil – čím kratší doba, tím je dávka vyšší a naopak s tím, že celkově vyplacený příspěvek je pro všechny oprávněné osoby stejný. To znamená, že dávka není diferencována z hlediska předchozí výdělečné činnosti či výše příjmu rodiče ve smyslu, že osoby s vyššími příjmy mají nárok na vyšší dávku tak, jak je to příznačné v sociálním pojištění.

Pokud se ovšem na tuto okolnost podíváme blíže, zjistíme, že k takové diferenciaci ve skutečnosti dochází, a to nepřímou. Tím, že bylo zavedeno čerpání rodičovského příspěvku v návaznosti na nárok na peněžitou pomoc v mateřství, tj. podmínku předchozí ekonomické aktivity, navíc na určitou výši této mateřské dávky, jsou někteří rodiče, zejména osoby samostatně výdělečně činné, ve svém projevu vůle směřujícím k výšce příspěvku značně omezeni. Dochází tak k narušení principu rovného zacházení a rovného přístupu k dávce. Zvýhodnění jsou rodiče, kteří před narozením dítěte (převzetím do péče) pracovali v zaměstnání či vykonávali služební poměr oproti těm, kteří vykonávali samostatnou výdělečnou činnost, dále rodiče dosahující příjmy z pojištěné činnosti versus rodiče nezaměstnaní a OSVČ bez ohledu na jejich příjem, zisk i daňovou a pojistnou povinnost.

Veřejností jsou velmi citlivě vnímána jakákoliv opatření státní rodinné politiky, kterými stát finančně přispívá rodinám s nezaopatřenými dětmi na výdaje spojené s výchovou, výživou a péčí o ně. Pozornost společnosti věnovaná rodině se dávno stala součástí veřejného politického života. Jinak se na otázku formy zabezpečení rodin s dětmi samozřejmě dívají jedinci, kteří sami děti nemají, a jinak samotní rodiče, kteří vědí, co obnáší narození dalšího člena rodiny a péče o něj z finančního hlediska.

Různorodost a rozmanitost pracovních a životních podmínek rodin s nezaopatřenými dětmi představuje rozhodující okolnost, pro kterou je stanovení osobního rozsahu rodičovského příspěvku velice náročné a těžké. Vždy když zákonodárce zvolí či změní určitý způsob nastavení rodičovského příspěvku, vyvolá to diskuse u odborné i laické veřejnosti, a některá skupina osob se cítí být poškozena a vnímá své postavení jako sociálně nespravedlivé či nerovné. Takové diskuse a polemiky jsou samozřejmě zcela legitimní a normální. Je ovšem nutné, aby se zákonodárce vyvaroval takovému nastavení dávky, které by skutečně bylo pro některé osoby diskriminující, tj. neumožnilo

stejné možnosti a šance všem rodičům pečujícím o dítě do stanoveného věku.

Literature:

- Artner-Severin, D.: Mutterschutz , Karenz und Elternteilzeit. Wien: Verlag Österreich 2010, s. 195-197, ISBN: 978-3-7046-5414-4.
- Halířová, G.: Nový rodičovský příspěvek a jeho problematické aspekty. Právní rozhledy 2008, č. 11, s. 393-397, ISSN: 1210-6410.
- Halířová, G.: Je nová podoba rodičovského příspěvku pro rodiče výhodnější? Právo a rodina 2012, č. 12, s. 14-17, ISSN: 1212-866X.
- Rancke F., et al: Mutterschutz / Elterngeld / Elternzeit. Handkommentar. 2. Auflage. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft 2010, s. 458-459, ISBN: 978-3-8329-4728-6.
- Tröster, P. a kol.: Právo sociálního zabezpečení. 5. přepracované a aktualizované vydání. Praha: C. H. Beck 2010, ISBN: 978-80-7400-322-6.

Contact – email

gabriela.halirova@upol.cz